

Filosoferen over kinderrechten

Een goed en fijn leergesprek in de klas organiseren is een hele kunst en de rol van de docent als gespreksleider is daarbij bijzonder. Bij het filosoferen doet de docent een stap terug en faciliteert. Dit betekent dat je niet mee mag filosoferen en het gesprek van de leerlingen moet volgen: follow the community where it leads to. We zijn gewend om de expert te zijn maar bij het filosoferen zijn de rollen omgedraaid en bepalen de kinderen de agenda.

In deze presentatie/workshop keren we één van de onderwerpen uit de learning circles binnenstebuiten, gaan we spelen met denken en oefenen we de rol van de gespreksleider. Vragen als: Hoe kan ik een gesprek opbouwen? Welke tools kan ik inzetten? Welke vragen stel je als gespreksleider? En vanuit welke houding werk ik? staan centraal.

I. Filosoferen is bouwen

Kinderen stellen zichzelf, anderen en de wereld voortdurend vragen. Een boeiend gesprek kan zo gemakkelijk vanzelf ontstaan. Iedereen die met kinderen omgaat kent die momenten, waar gesprekken opeens een boeiende wending nemen. Ze zijn gegrepen door het onderwerp, de een vindt dit, de ander dat, meningen worden uitgewisseld. Prachtig, maar een filosofisch onderzoeksgesprek is meer dan dat.

Vergelijk het met het 'keilen' van steentjes over een glad meer:

het steentje raakt op diverse plaatsen het wateroppervlak en springt daar weer van op.

Een filosofisch gesprek vraagt meer diepgang. Meninge dienen verder verkend te worden, standpunten onderbouwd. Argumenten moeten worden onderzocht, verhelderd met voorbeelden en getoetst: klopt wat er wordt gezegd met eerder gedane uitspraken?

Filosoferen doe je niet in je eentje. De groep wordt omgevormd tot 'onderzoeksgroep'. Samen bouw je aan het onderzoek. Je doet zelf niet mee aan het gesprek, want je hebt een andere, essentiële taak: die van gespreksleider. De groep gaat op zoek naar een voorlopig antwoord op een filosofische vraag. De uitkomst hiervan staat niet van tevoren vast, ook al denk je als gespreksleider al een antwoord te hebben.

Praktische tips en spelregels om een groep te helpen een onderzoeksgroep te zijn

- 1. Begin niet onvoorbereid aan een gesprek. Neem de tijd om tevoren over het onderwerp na te denken. Hierdoor worden je handelingsmogelijkheden tijdens het gesprek vergroot. Bijvoorbeeld door een nieuwe invalshoek te kiezen wanneer het gesprek vast lijkt te lopen.*
- 2. Nieuwsgierigheid is een goede, eigenlijk de beste drijfveer.*
- 3. Zorg voor een opstelling waarin de kinderen elkaar allemaal zonder veel moeite kunnen aankijken.*
- 4. Een bord of flap-over is onontbeerlijk.*
- 5. Maak tijdens het gesprek regelmatig aantekeningen van belangrijke uitspraken, opmerkelijke gedachten, nieuwe vragen en dergelijke. Dit helpt zowel de gespreks-leider als de groep om de lijn van het gesprek te volgen.*
- 6. Kinderen (en volwassenen ook, trouwens ...) hanteren verschillende denkwijzen. Er zijn snelle*

denkers (degenen die meestal geneigd zijn snel hun mening te ventileren) en denkers die meer tijd gebruiken om hun gedachten te vormen of te ordenen. Voor een optimale betrokkenheid is het goed het gesprek regelmatig samen te vatten. We hebben nu dit en dit gedaan, waar zijn we nu, wat zouden we verder kunnen onderzoeken? Het bord of de flap-over met notities biedt hierbij uitkomst.

- 7. De deelnemers hebben het recht om te zwijgen. Niet iedereen hoeft aan het woord te komen, betrokken (actief) luisteren is even waardevol. Het denkproces van degene die tot het geven van een antwoord 'gedwongen' wordt, kan wreed verstoord worden.*
- 8. Vertel vooraf dat filosoferen een groepsproces is, waar bij je samen bouwt aan het onderzoek. Bouwen doe je bijvoorbeeld door naar de redenen achter een mening te luisteren. Ook, of juist, als je het niet eens bent met de mening van een ander. Wie een mening inbrengt, moet wel bereid zijn uit te leggen waarom hij of zij iets vindt. Elkaar laten uitpraten is vanzelfsprekend!*
- 9. Tijdens het filosofisch gesprek gebruiken we alleen de ideeën en gedachten van de kinderen van de groep. Bijvoorbeeld: wanneer iemand een bepaalde mening heeft en aangeeft 'omdat mijn vader dat zegt', dan is die reden niet bruikbaar, omdat die vader in de groep niet aanwezig is om uit te leggen waar die mening vandaan komt. Vraag dan door: 'Wat denk je er zelf van?'*
- 10. Maak tijdens het gesprek gebruik van de 'getrapte of tweetalmethod': laat kinderen in tweetallen een duidelijk geformuleerde vraag bespreken. Dit heeft verschillende voordelen:
  - Ieder kind heeft de gelegenheid even aan het woord te zijn.*
  - Kinderen die niet gemakkelijk iets uitspreken kunnen via de gesprekspartner hun gedachten laten verwoorden.**Er kan steeds worden doorgevraagd naar andere antwoorden, zodat het gesprek vlot blijft verlopen. Bijna niemand is in staat om gemotiveerd naar herhaling op herhaling te luisteren. Schrijf uitkomsten uit tweetalgesprekken in steekwoorden op het bord!**
- 11. Rond een gesprek altijd af. Dat kan bijvoorbeeld door samen met de groep de lijn van het gesprek na te lopen, te bekijken of er een of meerdere conclusies kunnen worden -getrokken. Deze komen altijd voort uit het gesprek, en ze kunnen verschillen van je eigen ideeën over het onderwerp. Je kunt ook de mooiste uitspraken van het gesprek laten benoemen, of -vragen of de kinderen iets hebben gehoord dat ze nog lang zullen onthouden.*

2. Filosoferen over veiligheid

2.1 Zes filosofische vragen over veiligheid

Een van de uitdagingen uit de learning circles gaat over veiligheid. Een onderwerp dat vrij zwaar kan worden omdat het ook kan gaan over onveiligheid. In het licht van kinderrechten kun je dan denken aan kinderarbeid, oorlogssituaties, mishandeling. Over dergelijke onderwerpen direct onderzoekend praten met een klas is vaak lastig omdat deze woorden lading met zich mee brengen. Als we spreken van onveiligheid, kindermishandeling, oorlog dan weten we meteen dat er iets niet goed is aan de omstandigheden van de kinderen. Daar hoeven we verder niet over te filosoferen. Als het bijvoorbeeld over kindermishandeling gaat dan is een informatieve les waarin je leerlingen vooral informeert en instrueert over wat te doen bij kindermishandeling een betere optie.

Dit alles neemt niet weg dat je in het licht van dit thema geen onderzoekend gesprek met elkaar kunt voeren. Je moet alleen zoeken naar een zijweg. De volgende zes filosofische startvragen bieden die zijwegen en kunnen gebruikt worden om een gesprek mee te starten:

- *Maken camera's een school / buurt / winkelcentrum / stadion veiliger?
Ga per plek na of camera's voor veiligheid zorgen en onderzoek of er verschillen zijn tussen een school, buurt, winkelcentrum en stadion.*
- *Maakt een bordje 'zwemmen alleen toegestaan binnen de boeien' het zwemmen veiliger?*
- *Is een super veilig zwembad leuk? Of omgedraaid: Is een zwembad pas leuk, als niet alles super veilig is?*
- *Betekent 'veilig' dat je niet meer vrij bent om te doen en laten wat je wilt?*
- *Hoe ziet een hamburger er uit die "gegarandeerd 100% veilig" is?*
- *Zijn volwassenen in hun gedrag veiliger dan kinderen, of juist niet?*

De vragenkaartjes met deze vragen kun je als volgt gebruiken in de klas:

Optie 1

Je kunt de leerlingen een startvraag voorleggen en 1 of 2 leerlingen een gedachte laten formuleren n.a.v. de vraag en vervolgens 2 andere leerlingen vragen om verder te denken op wat gezegd is.

Dit herhaal je 2 of 3 keer met steeds een nieuwe vraag. Als het gesprek vanzelf loskomt dan volg je het gesprek van de leerlingen en breng geen nieuwe vraag in.

Optie 2

Of je laat de leerlingen in groepjes werken. Je legt bij ieder groepje een groot vel papier op tafel. In het midden van het blad schrijven ze de startvraag op en vervolgens schrijven alle leden van het groepje hun ideeën n.a.v. de vraag op. Als de leerlingen klaar zijn met schrijven wisselen ze met elkaar uit en vervolgens kun je plenair kort bespreken waar de groepjes het over gehad hebben.

2.2 Filosoferen in het vo

Hieronder nog enkele vragen en dilemma's over veiligheid om over te filosoferen voor leerlingen die al wat ouder zijn:

- *Het Engels heeft twee woorden voor veiligheid: safety en security. Zijn dat dan ook twee verschillende dingen?*
- *De dokter zegt tegen de patiënt "1 op de 10 duizend mensen overlijdt tijdens deze operatie". Mag je deze operatie veilig noemen?*
- *Als je bij het snowboarden je been breekt, wanneer is het dan
  1. je eigen schuld
  2. de schuld van de winkel waar je de spullen (schoenen + board) hebt gehuurd
  3. de schuld van de mensen die de piste onderhouden?*

2.3 'Ja maar...' vragen

In de voetsporen van Oscar Brenifier en zijn boekjes over thema's als vrijheid, identiteit, geluk en gevoel kun je ook een 'ja maar...' gesprekje met de leerlingen voeren. Je deelt met de leerlingen de vraag: waarvoor dient veiligheid? en het antwoord. Vervolgens lees je de eerste 'ja maar vraag' met elkaar en laat je leerlingen daar in tweetallen even kort over praten. De uitkomsten inventariseer je en je voert met elkaar een kort gesprekje over deze uitkomsten. Daarna herhaal je de stappen met de tweede 'ja maar vraag'.

Vraag: Waarvoor dient veiligheid?

Antwoord 1: Om gelukkig en onbezorgd te zijn. Ja maar.....

- *Moet je dan altijd heel voorzichtig zijn zodat je niks overkomt?*
- *Kun je tegelijk veilig zijn en bezorgd zijn?*
- *.....*

Antwoord 2: Om er voor te zorgen dat kinderen onbezorgd kunnen spelen? Ja maar.....

- *Moet er altijd iemand meekijken om onbezorgd te kunnen spelen?*

2.4 Filosoferen over vrijheid

In de filosofie reeks *Filosofie voor kids* schreef Oscar Brenifier het boekje *Wat is vrijheid? Veiligheid en vrijheid zijn begrippen die niet los te koppelen zijn van elkaar. Onderstaande 'ja maar...' vragen gaan over vrijheid:*

Vraag: Moet je volwassen worden om vrij te zijn?

Antwoord: Ja, want als ik groot ben zal ik minder bang zijn. Ja maar.....

- *Kun je niet vrij zijn als je bang bent?*
- *Is vrij zijn hetzelfde als niet bang zijn of is het je angsten overwinnen?*
- *Beschermst angst je soms tegen gevaar?*
- *Zijn er als je groot bent, geen nieuwe redenen om bang te zijn?*

Vraag: Kan een gevangene vrij zijn?

Antwoord: Ja want hij is vrij om te fantaseren, te denken, te dromen. Ja maar.....

- *Zit dan alleen het lichaam in de gevangenis?*
- *Moet je vluchten voor de werkelijkheid om vrij te zijn?*
- *Kunnen fantasie en dromen het leven vervangen?*
- *Bestaat vrijheid alleen in onze dromen?*

3. Door wie?

Deze workshop werd verzorgd door Alexandra Bronsveld docent en trainer bij Centrum voor Humanistische Vorming (www.hvo.nl) en coördinator van Centrum Kinderfilosofie Nederland (www.kinderfilosofie.nl).

Centrum HVO biedt 3 trainingen aan op het gebied van filosoferen met kinderen. Kijk op onze site www.hvo.nl voor het actuele trainingsaanbod. Naast de introductie cursus *Filosoferen met kinderen 1: ScherpZinnig!* bieden wij ook:

- *Intervisiedagen voor deelnemers aan deze training*
- *De vervolgcursus *Filosoferen met kinderen 2: DiepZinnig!**
- *De vervolgrtraining *Filosoferen met kinderen 3: FijnZinnig!**
- *Workshops of studiemiddagen op locatie (bijvoorbeeld op de eigen school of instelling)*
- *Trajecten op maat om het filosoferen schoolbreed te integreren*

Meer informatie? Mail, bel of twitter: e-mail: a.bronsveld@hvo.nl / tel: 06 14846781 / twitter: @a_bronsveld of @hvo_nl